

Ганна Корж

кандидат філософських наук, доцент кафедри педагогіки, філософії, мовної підготовки
Харківської медичної академії післядипломної освіти; Харків, Україна
ORCID: 0000-0003-2819-353X
E-mail: ganna.korzh12@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЛІКАРЯ

Анотація: у статті розглянуті питання організації і проведення виховної роботи серед студентів медичних університетів. Розглянуто виховний потенціал історичної пам'яті в практиках впровадження академічної доброчесності у медичних університетах. Проаналізовано співвідношення моралі і права у реалізації політики академічної доброчесності. З'ясовано, що історична пам'ять в медичному університеті має культурно-антропологічне підґрунтя й чітко визначений національний профіль. Визначено ціннісні засади виховного потенціалу історичної пам'яті, які сприяють становленню професійної культури і моральної свідомості майбутнього лікаря.

Ключові слова: професійна підготовка лікаря, історична пам'ять, культура, академічна доброчесність, ідентичність, професійна культура, патріотизм.

Ganna Korzh

candidate of philosophical sciences, associate professor of the department of pedagogics,
philosophy and language training from the Kharkiv Medical Academy
of postgraduate Education;
Kharkiv, Ukraine
E-mail: ganna.korzh12@gmail.com

HISTORICAL MEMORY FORMATION IN THE CONTEXT OF DOCTOR TRAINING

Abstract: the article considers the issues of organizing and conducting educational work among students of medical universities. We consider the educational potential of historical memory introducing academic integrity in medical universities. We analyze the relationship between morality and law realizing the policy of academic integrity. We found that the historical memory in medical universities has a cultural and anthropological basis and a clearly defined national profile. We determined the main principles of the educational potential of historical memory that form professional culture and moral consciousness of future doctors.

Key words: professional training of a doctor, historical memory, culture, academic integrity, identity, patriotism.

Анна Корж

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ИСТОРИЧЕСКОЙ ПАМЯТИ В КОНТЕКСТЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ПЕДАГОГА

Аннотация: в статье рассмотрены вопросы организации и проведения воспитательной работы среди студентов медицинских университетов. Рассмотрен воспитательный потенциал исторической памяти в практиках формирования академической добротности в медицинских университетах. Проанализировано соотношение морали и права в реализации политики академической добродетели. Выяснено, что историческая память в медицинском университете имеет культурно-антропологическое основание и четко определенный национальный профиль. Определены ценностные основы воспитательного потенциала исторической памяти, способствующих становлению профессиональной культуры и нравственного сознания будущего врача.

Ключевые слова: профессиональная подготовка врача, историческая память, культура, академическая добротность, идентичность, профессиональная культура, патриотизм.

Ganna Korzh

An extended abstract of a paper on the subject of:

“Historical memory formation in the context of doctor training”

Problem setting. *The development and modernization of medicine depends on the knowledge, initiative, work, responsibility of doctors. Globalization, socio-economic changes, technology development affect the process of training students in medical universities. Modern Ukrainian society is characterized by dynamic changes, including changes in the field of medicine. Training doctors, changes ensure a new quality of treatment and care for patients. A high level training of medical professionals is necessary.*

Recent research and publications analysis. *Reforming medical education in the age of globalization is a problem for scientists, philosophers, educators. Features of the modern socio-cultural context that affect the activation of historical memory in the medical university are outlined in the works of W. Beck, Z. Bauman, S. Huntington, E. Giddens, K. Kislyuk, M. Kultayeva, N. Luman, M. Minakov, S. Forkosha. Theoretical and practical aspects of forming professional culture in the context of training doctors and young scientists are considered by A. Alekseenko, I. Vasilieva, K. Vergeles, O. Kasyanova, I. Derzhko, I. Vorona,*

I. Prokop, I. Utyuzh and other scientists.

Paper objective. *Investigate historical memory as a component of academic culture at a medical university; show the importance of personal knowledge forming the historical memory of a doctor.*

Paper main body. *Medicine is an integral part of world culture, the most important indicator of the development level of human civilization. Medical universities of Ukraine have a long history and traditions, have a high authority in our country and the world. Historical memory, man, civilization, culture, values are important concepts in modern philosophy of education. The phenomenon of historical memory permeates all spheres of culture and society. There are many forms of historical memory presentations at the medical university. The process of modernizing the higher education is largely determined by the state of academic culture. Historical memory is a component of academic culture. The state of academic culture is largely determined by the massification of higher education. Medical University must be a place of creative discussion in order to preserve the spiritual*

heritage and search for new knowledge. Universal and national values must be formed in the educational process. Experienced teachers must guide training of future doctors applying an innovative basis. Humanitarian training includes the acquisition of humanitarian, socio-economic, philosophical, sociological and other knowledge. The system of training doctors in universities is based on the best traditions of domestic medical education. The national medical tradition has experience of intercultural communication. An important task is to increase the organization level of educational work among medical students.

The educational resources of historical memory are important for academic integrity in medical universities. Historical memory in the medical university forms the professional

culture of doctors and their moral consciousness. In high education, the formation of historical memory is planned and implemented at different stages of learning, using different methods, forms, tools and different disciplines: culture, language, history, pedagogy. The study of these disciplines develops humanism, spirituality, morality, patriotism, aesthetic feelings.

Conclusions of the research.

Qualitative training of a doctor requires a change of cultural paradigm, the creation of a new professional open environment. Basic formation principles of historical memory in medical university: orientation on personal development, culture, principle of national orientation of education.

Там, де небезпека, зростає й порятунок (Гельдерлін)

*Ми відчуваємо, що цивілізація у своєму поступальному русі відривається,
що її відривають від традиційних історичних коренів,
тому вона повинна зондувати своє майбутнє,
вона повинна сьогодні приймати рішення,
наслідки яких врятують або знищать наших дітей і онуків (Станіслав Лем)*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Розгортання глобалізаційних процесів, зміна багатьох аспектів соціально-економічного життя, швидке проникнення в медичну галузь наукових досягнень, швидке поширення технологій висуває підвищені вимоги до підготовки лікаря майбутнього покоління, його світоглядної і професійної культури. Як наголошено в Стратегії розвитку медичної освіти в Україні, “життя та здоров'я пацієнта мають бути основними людськими та професійними цінностями медика” [7, с. 4].

Медична освіта в Україні є невід'ємною частиною національної системи освіти і охорони здоров'я. Сучасна Україна зробила свій цивілізаційний вибір – щодо європейської ціннісно-нормативної системи, до правових та моральних норм життя. Радикальні культурні зрушення, що відбуваються у

сучасних суспільствах, даються взнаки у вітчизняній медичній освіті. Вона також змушена опановувати виклики глобалізації, осмислювати глобальні (інтернаціональні) цінності і зберігати національні традиції, оновлювати механізми соціально і культурної спадкоємності. Цей процес розпочався, але здійснюється суперечливо. Як наголошено в Стратегії розвитку медичної освіти в Україні, якісна медична допомога неможлива без зміни культурної парадигми та створення нового професійного середовища, самовідтворюваного та незалежного [7, с. 4]. Медична університетська освіта в Україні має давні і славні традиції. Здійснення комплексу заходів, спрямованих на створення добросовісного середовища в медичному університеті, посилюють увагу до цього виховного ресурсу.

Актуальність проблеми виховання історичної пам'яті в медичному університеті посилюється соціальною необхід-

ністю: 1) підготовки лікарів майбутнього покоління як фахівців із високим рівнем моральної свідомості; 2) пошуками національної ідентичності молоддю в ситуації радикальних соціокультурних змін; 3) необхідністю забезпечення міжпоколінневої справедливості та історичної тягlosti академічної культури в час швидких соціокультурних трансформацій; 4) необхідністю проведення прагматичної політики в галузі освіти, науки і культури. Практичне значення одержаних результатів полягає в рекомендаціях щодо оновлення концептуальних засад і обґрунтувань виховних практик у медичних університетах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Сучасна криза у культурі, пошуки нових гуманістичних та аксіологічних орієнтирів, які детерміновані глобалізаційними тенденціями розвитку, впливають на конститутивні смисли історичної пам'яті та на її репрезентації у полі культури та освітньому просторі медичного університету. Даний спектр проблем розкривається у дослідженнях філософів, соціологів та антропологів З. Баумана [8], Е. Гідденса [10], А.Єрмоленко [1], В. Корабльової [4], Й. Рюзен [6] та ін. Теоретичні та практичні аспекти формування професійної культури та академічної доброчесності в контексті підготовки лікарів і молодих науковців розглядають І. Держко, А. Алексеєнко, І. Васильєва, К. Вергелес, І. Ворона, О. Касьянова, І. Прокоп, І. Утюж та інші науковці. Незважаючи на широкий спектр напрацювань із теорії пам'яті, визначення її специфіки, генези, соціокультурної обумовленості (західні дослідники: М. Гальбваск, Р. Козеллек, П. Коннертон, П. Нора, П. Рікер, Й. Рюзен та інші; українські науковці: Я. Грицак, В. Жадько, Л. Зашкільняк, Ю. Зерній, Г. Касьянов, А. Киридон, К. Кислюк, Л. Нагорна, Н. Яковенко та ін) студії пам'яті перебувають на етапі осмислення й опрацювання [3, с.161].

Тривають суперечки щодо різних характеристик історичної пам'яті, обговорюються різні аспекти (біологічні, духовні, психологічні), але не викликають сумніву ті факти, що: 1) виховання історичної пам'яті є одним із вагомих чинників антропосоціогенези, забезпечує дію механізмів соціальної спадкоємності; 2) існують не тільки онтогенетичні, а й також філогенетичні передумови будь-якого виховання, “молодь мусить знову і знову все розпочинати спочатку і в якості індивідуума пройти через усі епохи світової культури” (Гете). За Гегелем, окремий індивід, субстанція якого – дух, має пройти (за змістом) ступені освіти всезагального духу (нібито освіжити у пам'яті їх зміст), але як форми вже полишені духом.

Німецький дослідник Й. Рюзен, аналізуючи різні розуміння історії, вказує на необхідність розвинути комплексніше розуміння історії. Адже тривалий час визначальним вважали західне розуміння історії, угрунтовано на античному, єврейському, християнському й модерному раціональному мисленні. Інші культури залежно від того, чи і наскільки вони виявляють подібні феномени, кваліфікували як історичні або неісторичні [6, с. 15]. Учений вважає за необхідне подолати цей європоцентризм. Комплексне розуміння історії може охоплювати відповідно всі культури, і їх можна порівнювати синхронічно і діахронічно. Це можливо, якщо виходити з того, що історія людства – це універсальний антропологічний стан людини, основна складова людської культури [6, с. 15]. Історична пам'ять у зв'язку із культурою відіграє функцію духовних засад людського смислотворення. Погляд на історичну пам'ять в медичному університеті з позицій філософської антропології, заснованої на парадигмі інтерсуб'єктивності, дозволяє побачити виховний потенціал історичної пам'яті на рівні процесу становлення лікаря як фахівця і людини, осмислити нову соціокультурну реальність, задатися питанням місії сучасного університету, місця і ролі лікаря як професіонала і громадянина.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Попри існування значної кількості праць, присвячених окремим аспектам організації і проведення виховної роботи серед студентів медичних університетів, дослідженню виховного потенціалу історичної пам'яті в освітньому просторі університету, зокрема в практиках впровадження академічної доброчесності та формуванні особистості, не було приділено належної уваги.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті: вивчити історичну пам'ять як складову академічної культури в медичному університеті; показати значення особистісного знання у формуванні історичної пам'яті лікаря.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Медична освіта є складовою вищої освіти України. Існує думка, що в закладах вищої освіти зростає тенденція до бездуховності, нівелювання цінностей життя, загострюються проблеми правового нігілізму, процесу морального, особистісного виховання не приділяється належна увага. В медичних університетах також можна побачити ситуацію, коли студенти у навчанні віддають перевагу вивченню природничо-наукових і медичних дисциплін, разом з тим, виражають недовіру гуманітарній підготовці, ігнорують студентські ініціативи, не беруть активної участі у студентському самоврядуванні, волонтерських проєктах, культурно-виховних заходах.

Перед сучасною медициною стоїть дуже багато завдань і багато викликів. В умовах збільшення можливостей медичної науки і практики важливого значення набувають питання біоетики і біобезпеки. У майбутній професійній діяльності лікар має розв'язувати не тільки типові, але й складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми; у спілкуванні з пацієнтами лікар має дотримуватися вимог етики, враховувати національні та релігійні особливості у повсякденних комунікаціях. Сучасна медицина є галуззю

наукової і практичної діяльності, сучасні технології відкривають нові можливості у лікуванні та збереженні якості життя людини, водночас, їх використання вимагає високого рівня моральної свідомості, відповідальності, чесності. Здобути медичну освіту завжди було престижно, але це непростий шлях здобуття професійних знань і морально-духовного зростання. Лікар має бути високоморальною людиною, ефективно діяти у складних, нестандартних ситуаціях, щоденно самотійно і відповідально приймати рішення, які стосуються життя і здоров'я людини. Сьогодні навчання майбутніх лікарів здійснюється на інноваційній основі шляхом засвоєння студентами природничо-наукових, медичних, гуманітарних наук під керівництвом досвідчених викладачів. Невід'ємною складовою цієї професійної підготовки є моральне виховання студента.

Академічна культура в медичному університеті як комунікативна система дозволяє транслювати збережені смисли національної традиції як у синхронічному (між сучасниками), так і діахронічному (між поколіннями) напрямках. За допомогою історичної пам'яті, яка актуалізується через виховні практики, належний рівень академічної культури не просто підтримується, а передається від минулих поколінь учених і лікарів до сучасної генерації медичних працівників. Пам'ять про відомих лікарів, їх професійну чесність і громадську мужність здатна надихати молодь на майбутнє, показувати напрям професійного розвитку. Приклад професійної чесності і життєвої мужності хірурга, анатома і педагога М. Пирогова, хірурга, ученого, релігійного філософа свт. Луки (В. Войно-Ясенецького), вченого-офтальмолога, засновника офтальмологічної лікарні Л. Гіршмана, фізіолога, академіка В. Данилевського та багатьох інших лікарів та вчених допомагає майбутнім лікарям зберегти самоповагу і професійну гідність у складних соціальних ситуаціях.

Під "виховним потенціалом" істо-

ричної пам'яті розуміємо сукупність наявних і прихованих духовно-історичних ресурсів культури, об'єктивація яких у виховних практиках сприяє становленню професійної культури і вихованню моральної свідомості майбутнього лікаря. Звернення у виховних практиках до прикладів професійної відповідальності, життєвої мужності, цілеспрямованості, моральності відомих лікарів і вчених підносить людину над буденністю існування, допомагає майбутнім лікарям побачити професійні можливості, спонукає до пізнавальних зусиль, свідомого професійного пошуку і відповідальності.

До медичних університетів приходять навчатися молоді люди з різних регіонів України та інших країн світу. Світогляд студентів-першокурсників передусім визначається змістом і настановами попереднього виховання, родинними цінностями, місцем проживання. Культурна різноманітність, ствердження світоглядного плюралізму стають причиною різного розуміння студентами сучасної соціокультурної динаміки, призначення медичної освіти, матеріальних і духовних цінностей. Отже, формування основ академічної і професійної культури на перших курсах є особливо важливим. Залежно від того, як буде організована виховна робота, студенти можуть розвинути в собі здатність до інтеркультурної комунікації або ж ізолюватися у межах соціально-культурних груп.

Як пояснюють вчені, сучасне суспільство (українське, європейське, світове) складно структуроване, складається із груп і людей із різними світоглядами, у ньому представлені риси традиційного, модерного і постмодерного суспільства; посилюються процеси диференціації та розпаду колишніх структур [1, с. 10; 1, с. 92]. На множинність сучасних модерних практик, складну взаємодію життєвого світу і системи соціальних інститутів вказує М. Мінаков у роботі "Діалектика сучасності у Східній Європі" [5]. Вчений, спираючись на історіософський метод, виділяє три най-

важливіші аспекти теперішнього розуміння сучасності. По-перше, не зважаючи на універсальність своїх ідеалів, принципів і норм, модерність майже так же різноманітна, як і архаїка. В цьому питанні глобальна модерність – лише загальна назва для різних сублокальних, локальних і суперлокальних "модерних проєктів". Насправді йдеться не про одну модерність, а про багато, які мають свої специфічні локальні і темпоральні відмінності. По-друге, різні локальні культури запускають свої проєкти сучасності в різний час. Локальні модерності мають різні стартові позиції в загальнолюдській історії. Достатньо часто конкуренція проєктів приводить до демодернізації неконкурентноздатних з них, коли зворотній розвиток модернізованих суспільств веде до спроб кристалізації нових нібито традиційних культур із непередбаченими результатами взаємної колонізації життєвого світу і системи соціальних інститутів. Складна модерність різноманітна і множинна як в часовому, так і в просторовому і трансформаційному смислах [5, с. 12]. Таким чином організація виховної роботи серед студентів медичних університетів здійснюється за умов надміру орієнтаційних і ціннісних пропозицій, подальшої диференціації раціональностей у всіх сферах суспільного життя. Відтак факт асинхронності розвитку сучасного нам світу і культурної різноманітності має бути врахований особливо на першому курсі при організації освітніх і виховних практик у медичному університеті: організації освітнього процесу і активної соціальної взаємодії між представниками різних культур на ціннісній основі академічної культури, принципах академічної доброчесності - чесності, довіри, справедливості, поваги, відповідальності й мужності.

Для формування академічної доброчесності студента медичного університету важливе значення має правова культура. Розуміння норм вітчизняного законодавства, насамперед ст. 42 Закону України "Про освіту" щодо

академічної доброчесності, знання основних видів порушень академічної доброчесності, відповідальності за них забезпечують правомірну поведінку студентів та підвищення якості освіти [8]. На взаємозв'язок правового і морального виховання звертає увагу В. Корабльова [4]. Дослідниця слушно зауважує, для розбудови правової держави в Україні інструментального (Г. Горкгаймер) та цинічного (П. Слотердайк) підходів до права недостатньо, потрібно ще випрацювати практичний розум у кантівському витлумаченні [4, с. 46]. Правове виховання і моральне виховання на засадах “належної” (П. Рікер) історичної пам'яті сприяє не тільки поглибленню розуміння загальнолюдських смислів академічної і професійної культури, а й стає джерелом формування патріотизму і національної свідомості на засадах постконвенціональної моралі та етики відповідальності. Суб'єкт-суб'єктна комунікація в медичному університеті на основі такої моралі набуває рис освітньої, в якій майбутній лікар засвоює цінності професійної культури та етики.

Формування історичної пам'яті реалізується на різних етапах навчання, за допомогою різних методів, форм, засобів і різних навчальних дисциплін: культура, мова, історія, педагогіка. Вивчення дисциплін соціально-гуманітарної спрямованості, студентська наукова діяльність, участь в студентському самоврядуванні розвивають духовність, гуманізм, моральність, патріотизм, естетичні почуття майбутніх лікарів. Спільна доброчинна діяльність формує почуття солідарності, довіри, милосердя. Вшануванням пам'яті видатних лікарів і педагогів, повага до їх наукових досягнень і громадських ініціатив уможливує ширше побачити перспективи культурного будівництва в сучасній Україні.

Практики культурного взаємобміну стають основою для взаєморозуміння та взаємозбагачення студентів з різних країн. Культурна і релігійна толерантність є нормою повсякденного універ-

ситетського життя. Участь іноземних студентів у виховних і культурних заходах підвищує привабливість вищої освіти України, сприяє налагодженню інтеркультурного діалогу в освіті та суспільстві.

У виховних практиках медичного університету історична пам'ять має культурно-антропологічне підґрунтя й чітко визначений національний профіль. Урізноманітнення стратегій виховання на основі плюральності актуалізованих історико-культурних смислів забезпечує зв'язок цивілізаційних перспектив людства і життєвих перспектив особистості. Виховні практики соціально-культурної спрямованості мають фундаментом соціально-історичні цінності, які виконують функцію ціннісних орієнтацій. Ці загальнолюдські і національно-культурні смисли спрямовують соціальну поведінку особистості і усвідомлюються нею. Відтак сутність процесу формування історичної пам'яті майбутнього лікаря складає не лише збагачення особистості історико-культурними знаннями, а й всебічна підготовка до життєдіяльності в глобальному та національному просторах.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Організація і проведення виховної роботи серед студентів медичних університетів має ґрунтуватися на повазі до минулого, збереження та примноження академічних традицій. Об'єктивація історичної пам'яті у виховних практиках медичного університету пов'язана із людиною, культурою, ідентичністю, академічною традицією. Основні принципи формування історичної пам'яті в медичному університеті: спрямованість на особистісний розвиток, формування академічної культури кожного студента, забезпечення міжпоколінної справедливості, виховання патріотизму на основі постконвенціональної моралі.

Перспективою подальших розвідок у даному напрямі є дослідження виховного потенціалу історичної пам'яті в контексте здатності до здійснення трансверсальних переходів.

Список літератури:

1. Горбунова Л. Освіта для стійкого розвитку: до питання про концепти та методологію / Л. Горбунова // Філософія освіти. Philosophy of Education: науковий часопис Інститут вищої освіти НАПН України, НПУ ім. М. П. Драгоманова.– К.: – 2019.– № 1 (24). – С. 52–78

2. Єрмоленко А. Академічна філософія як “нове просвітництво” для діалогічної цивілізації/ А. Єрмоленко // Вісник Національної академії наук України.–2019.–№ 11. – С. 3–12

3. Киридон А. Студії пам’яті у сучасній гуманітаристиці: історія становлення / А. Киридон // Український історичний журнал. – 2017. – №4. – С.150–161

4. Корабльова В. Філософія права в Україні: ідеологічні підстави / В. Корабльова // Вісник Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”. – Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. – Х.: Право. – 2013. – № 4 (18). – С 280. – С. 40–47

5. Минаков М. Диалектика современности в Восточной Европе. Опыт социально-философского осмысления / М. Минаков. – К.: Лаурус. – 2020. – С. 216

6. Рюзен Й. Нові шляхи історичного мислення. / Й. Рюзен // Переклав з нім. Володимир Кам’янець. – Львів: Літопис. – 2010. – С. 358

7. Стратегія розвитку медичної освіти в Україні. [електронний ресурс] – Режим доступу:https://moz.gov.ua/uploads/1/8475-medical_education_analytics.pdf

8. Закон України “Про освіту” від 05.09.2017 № 2145-VIII. – Законодавство України / Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2017. – № 38–39. – ст. 380

9. Bauman, Z. A (2017), “Chronicle of Crisis: 2011 – 2016”, Social Europe Edition

10. Giddens, A., Duneier, M., Appelbaum, Richard, P.; Carr, Deborah (2018), “Introduction to Sociology”, New York

References:

1. Gorbunova, L. (2019), “Education for sustainable development: to the question of concepts and methodology”, “Philosophy of Education. Philosophy of Education”, scientific journal Institute of Higher Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, NPU named after MP Drahomanov, Kyiv, no. 1 (24), p. 52–78

2. Yermolenko, A. (2019), “Academic philosophy as a “new enlightenment” for dialogical civilization”, Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine, no. 11, p.3–12

3. Kiridon, A. (2017), “Studies of memory in modern humanities: the history of formation”, Ukrainian Historical Journal, no. 4, no. 150–161

4. Korablyova, V. (2013), “Philosophy of law in Ukraine: ideological foundations”, Bulletin of the National University of Law Academy of Ukraine named after Yaroslav the Wise. - Series: Philosophy, philosophy of law, political science, sociology, H.: Right, no. 4(18) p. 280, pp. 40–47

5. Minakov, M. (2020), “Dialectics of modernity in Eastern Europe. Experience of socio-philosophical understanding”, Kiev: Laurus, p. 216

6. Rusen, J. (2010), “New ways of historical thinking”, Translated with him. Vladimir Kamenets, Lviv: Chronicle, p. 358

7. Strategy for the development of medical education in Ukraine, available at: https://moz.gov.ua/uploads/1/8475-medical_education_analytics.pdf

8. “Law of Ukraine On Education dated 05.09.2017 № 2145-VIII” (2017), Legislation of Ukraine Information of the Verkhovna Rada (VVR), no. 38–39, art. 380

9. Bauman, Z. A (2017), “Chronicle of Crisis: 2011 – 2016”, Social Europe Edition

10. Giddens, A., Duneier, M., Appelbaum, Richard, P.; Carr, Deborah (2018), “Introduction to Sociology”, New York

Стаття надійшла до редколегії 05.05.21